

Міністерство освіти і науки України
Національний університет водного господарства
та природокористування

Навчально-науковий інститут економіки та менеджменту
Кафедра філософії та культурології

06-07-238М

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до семінарських занять та самостійного вивчення
навчальної дисципліни

«Сакральне мистецтво»

для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
за освітньо-професійною програмою «Креативна та цифрова
культура» спеціальності 034 «Культурологія»
денної та заочної форм навчання

Рекомендовано
науково-методичною
радою з якості ННІЕМ
Протокол № 7
від 28.12.2023 р.

Рівне – 2023

Методичні вказівки до семінарських занять та самостійного вивчення навчальної дисципліни «Сакральне мистецтво» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за освітньо-професійною програмою «Креативна та цифрова культура» спеціальності 034 «Культурологія» денної та заочної форм навчання. [Електронне видання] / Мельничук М. С.– Рівне : НУВГП, 2023. – 14 с.

Укладач: Мельничук М. С., кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії та культурології.

Відповідальний за випуск: Шадюк Т. А., кандидат філософських наук, доцент, завідувач кафедри філософії та культурології.

Керівник групи забезпечення

спеціальності 034

«Креативна та цифрова культура»

Коберська Т. А.

© М. С. Мельничук, 2023

© НУВГП, 2023

Зміст

1. Вступ.....	4
2. Методичні поради по підготовці до семінарських занять	5
3. Теми семінарських занять.....	6
4. Плани семінарських занять.....	7
7. Методи оцінювання знань.....	10
8. Методичне забезпечення.....	11
9. Література	12

1. Вступ

Дисципліна «Сакральне мистецтво» акцентує свою увагу на культурних трансформаціях, концептуально-теоретичних засадах такого феномену як мистецтво в контексті сакрального ества релігії, в ракурсі водночас культурологічного та філософського аналізу. Курс акцентує увагу на об'єктивні закономірності виникнення, становлення та функціонування мистецтва в релігіях світу та сакральної наповненості. Структурні особливості в аспектах ретроспективи та перспективи можливого розвитку. Ціллю опанування дисципліною є формування знань про походження і характер сакрального мистецтва в контексті світової релігійно-культурної практики.

Актуальність мистецтвознавчо-культурологічних практик у системі соціально-гуманітарного знання та освіти обумовлена цілою низкою факторів, без урахування яких неможлива підготовка сучасних культурологів. Важливість даного курсу, також, обумовлена визначенням ролі та місця сакрального мистецтва у духовному житті людини та його впливу на формування особливостей національних культур, дослідження багатогранності проявів в соціальній різноманітності світу, зокрема релігійної культури, як результату стрімких світових культурних трансформацій в контексті реалій метамодерну.

Мета дисципліни полягає в усвідомленні масштабності сакрального мистецтва як культурного феномена, вмінні здійснювати аналітику структури і взаємодії всіх елементів даного явища; дослідження поліфонізму проявів у світовій соціальній різноманітності, зокрема в ракурсі культурної та релігійної практик у фокусі культурних процесів сучасного світу, що сприятиме формуванню високого рівня знань студентів.

Завдання: ознайомити здобувачів з міждисциплінарним методом вивчення релігійно-культурних феноменів на прикладі аналізу історичних передумов виникнення та сугестивної функціональності сакрального мистецтва як культурного явища.

- розкрити особливості інтерпретації феномену сакрального мистецтва та проаналізувати головні аспекти його впливу на культуру;

- розглянути релігійне мистецтво як невід'ємну складову духовного життя суспільства;

- ознайомити студентів з історією виникнення та становлення сакрального та релігійного мистецтв як явищ культури;

- сформувати у здобувачів цілісне уявлення щодо особливостей та змісту різноманітних форм релігії та релігійних культур в контексті мистецького їх наповнення;

В процесі опанування навчальної дисципліни здобувач повинен **знати:**

-ключові ознаки сакрального мистецтва як культурно-соціального явища;

-основні підходи до визначення місця та ролі релігійного мистецтва в історії становлення світових культур;

-основні характеристики диференціації сакрального мистецтва в ракурсі релігійних напрямків та течій;

-специфіку демаркації релігійного та сакрального мистецтв;

-особливості трансформації ролі та місця сакрального мистецтва в ракурсі метамодернізаційних тенденцій неосвіту.

вміти:

-визначати форми та функції жанрового релігійного мистецтва;

- визначати місце релігійного мистецтва у структурі конкретно-історичного релігійного комплексу;

- визначити роль релігійного мистецтва у формуванні релігійного світогляду та збереженні релігійної (національної) ідентичності;

-визначати місце релігійного мистецтва у духовному житті народу та його вплив на формування особливостей національних культур.

2. Методичні поради по підготовці до семінарських занять:

Практичні заняття є квінтесенцією творчої самостійної роботи здобувачів в процесі оволодіння змістом навчальної дисципліни «Сакральне мистецтво». В процесі опанування концептуальними знаннями здобувач повинен опиратися на об'єктивні чинники які, в свою чергу, дозволять глибше осягнути релігійний поліфонізм мультикультурного простору. Для осягнення дисципліни «Сакральне мистецтво» необхідна діалогічність душі та розуму, віри та інтелекту. «Сакральне мистецтво» сфокусоване на те, щоб допомогти здобувачу самостійно здійснювати аналітику мистецько-релігійних процесів в ракурсі реалій світу метамодерну.

Опрацювавши лекційний матеріал дисципліни, здобувач вишу готується до практичного (семінарського) заняття у відповідності до експлікованого плану. Константою якісної підготовки є опанування понятійно-категоріальним апаратом в ракурсі релігієзнавчої проблематики.

Готуючись до занять здобувач повинен використовувати як базову, так і допоміжну літературу, штудіюючи наукові джерела та культурологічно-релігієзнавчу спадщину.

Для самостійної перевірки засвоєних знань до кожної теми подаються контрольні питання.

Лекційний матеріал, теми першоджерел, тестові завдання можна знайти на навчальній платформі Moodle:

3. Теми семінарських занять

№ з/п	Теми
1.	Теорія та історія сакрального мистецтва: зміст курсу та його місце у структурі релігієзнавчого знання.
2.	Сакральне мистецтво та релігійне мистецтво: збіги та відмінності понятійно-категоріальної системи
3.	Функції сакрального мистецтва
4.	Походження та ранні вияви сакрального мистецтва.
5.	Сакрально-релігійне мистецтво в ракурсі культурних трансформацій світу метамодерну

Самостійна робота студентів

№ з/п	Назва теми
1.	Предмет теорії та історії сакрального мистецтва у динаміці його вияву.
2.	Окреслити основні спроби класифікації міфологічних теорій щодо мистецтва: (В. Вундт, С. Токарев, А. Лосев).
3.	Особливості розуміння моделей сакрального мистецтва як складної знаково-семіотичної системи культури.
4.	Вияв сакрального в мистецькій практиці буддизму та ісламу.

5.	Просторово-часове мистецтво у культових інтерпретаціях.
6.	Літургичність та догматичність християнського мистецтва, еволюція форми.

4. Плани семінарських занять

Змістовий модуль 1. Теорія сакрального мистецтва: філософсько-релігійозна складова

Тема 1. Теорія та історія сакрального мистецтва: зміст курсу та його місце у структурі релігійознаго знання.

Основні поняття та категорії: сакральне, релігія, міфотворчість, міфологічна картина світу, культурний архетип, релігійознаство, мистецтво, сакральне мистецтво, духовність.

План

1. Мистецтво як соціальне явище та предмет наукового дослідження.
2. Релігійне мистецтво як елемент культурного архетипу соціальної спільноти.
3. Предмет теорії та історії сакрального мистецтва у динаміці його вияву.

Запитання для самоконтролю

1. Назвати підходи до розуміння та визначення поняття «мистецтво».
2. Які основні ознаки релігійної свідомості?
3. У чому полягає зміст концептуальних засад семіотичного дослідження сакрального?
4. Як С. Д. Абрамович здійснює культурологічний аналіз церковного мистецтва як явища?
5. Окреслити основні спроби класифікації міфологічних теорій щодо мистецтва: (В. Вундт, С. Токарев, А. Лосев).

Література: базова: [1,3,7,9], допоміжна: [1,4

Тема 2. Сакральне мистецтво та релігійне мистецтво: збіги та відмінності понятійно-категоріальної системи.

Основні поняття: культура, семіотика, семантика, аскетизм, метафізика, тотемізм, архаїка, візуалізація, форма, зміст, трансцендування.

План

2. Особливості визначення понять релігійне мистецтво та культове мистецтво у культурології та мистецтвознавстві.
3. Релігієзнавчо-філософська транскрипція поняття сакрального мистецтва як культурного явища.
4. Особливості розуміння моделей сакрального мистецтва як складної знаково-семіотичної системи культури.

Запитання для самоконтролю

1. Розкрити зміст понять «релігійне» та «сакральне»? Яке вони займають місце у культурологічно-релігієзнавчій проблематиці?
2. Яка визначальна сутність сакрального в мистецтві?
3. Проаналізувати концепцію сакрального мистецтва у світовій площині Т. Бурхардта..

Література: базова: [1–4, 15], допоміжна: [7, 9, 12]

Тема 3. Функції сакрального мистецтва

Основні поняття та категорії: догма, канон, догмат, сугестивність, символізм, комунікативність, ірреальність.

План

1. Поліфункціональний аспект сакрального мистецтва.
2. Сугестивна та компенсаторна складові сакрального мистецтва
3. Регулятивність естетичного в розрізі культового мистецтва. .

Запитання та завдання для самоконтролю

1. Яка специфіка образності у сугестивній функціональності сакрального мистецтва?
2. Проаналізувати поняття духовного ідеалу і засобів його втілення в культовому мистецтві.
3. У чому полягає відмінність понять у культурологічно-релігієзнавчому зрізі «догма», «догмат» та «догматика»?
4. Як проявляється визначальний зміст естетичного у функціональності сакрального мистецтва?

Література: базова: [1, 6, 10-14], допоміжна: [8,12,15]

Змістовий модуль 2. Історичні аспекти сакрального мистецтва

Тема 4. Походження та ранні вияви сакрального мистецтва. Сакральне мистецтво в розрізі світової культури..

Основні поняття та категорії: дефініція міфу, міфологічний світогляд, духовність, культура, гідність, мораль, моральність, цінності, базові життєві цінності, мізантропія.

План

2. Наскельний (печерний) живопис, як одна з предтеч формування культового мистецтва.
3. Вияв сакрального в мистецькій практиці буддизму та ісламу.
4. Релігійно-сакральний зміст мистецтва християнства.

Запитання та завдання для самоконтролю

1. Як описував Є. Яковлев естетичні та релігійні доміанти художнього образу?
2. В чому проявляється суть християнського канону у Є. Яковлева?
3. У чому основна відмінність мистецьких парадигм східних та західних релігійних культів?
4. Проаналізувати полісимволізм міфу
5. Чим визначає А. Лещенко роль сакрального як коеволуційного механізму в християнській культовій практиці?

Література: базова: [10, 12, 13, 18], допоміжна: [10,12]

Тема 5. Сакрально-релігійне мистецтво в ракурсі культурних трансформацій світу метамодерну

Основні поняття та категорії: релігійний сюжет, обряд, масова культура, кіберпростір, кіберпанк, жертвоприношення, секуляризація, сакралізація.

План

1. Суб'єктивізм сприйняття у культовому мистецтві на тлі сучасності.
2. Використання релігійних сюжетів у масовій культурі (кінематограф, комп'ютерні ігри, музика, аніме).
3. Релігія та літературна творчість (сучасні казки, історії-фентезі).

Запитання та завдання для самоконтролю

1. Проаналізувати векторність релігійних сюжетів в сучасній масовій культурі
2. Які основні механізми впливу мистецької складової в неорелігійних рухах?
3. В чому проявляються симулякри сакрального в мистецьких пошуках сучасності.

4. Чи використовується релігійна тематика в кіберкультурі? Якщо так, навести приклади.

Література: базова: [10-14], допоміжна: [11]

7. Методи оцінювання знань

Поточна форма контролю включає в себе наступні форми робіт та оціночні бали за їх виконання

№ п.п	Види навчальної діяльності	Оціночні бали
	Відвідування практичних занять	1 б. за 1 заняття
	Підготовка письмового есе по проблемі	4 б.
	Доповідь на семінарському занятті	2-4б. за 1 виступ
	Участь у дискусії під час семінарського заняття	0,5-1 б. за 1 заняття
	Підготовка конспекту першоджерел і використання його у семінарських доповідях	2 б.
	Виступ з доповіддю на студентській науковій конференції	3 б.
	Виступ з доповіддю на студентській науковій конференції в іншому вузі	5 б.
	Участь у конкурсі студентських наукових робіт	2 б.
	Участь у олімпіаді з філософії	2 б.
	Призове місце в олімпіаді, конкурсі есе чи конференції	5 б.
	Підготовка мультимедійної презентації	5 б.
	Участь у громадських заходах, приурочених етичній тематиці сьогодення	3 б.
	Участь у роботі студентського наукового гуртка	5 б.
	За якісне ставлення до вивчення дисципліни	1 – 3 б.

Розподіл балів, що присвоюються студентам

Поточне опитування та СРС							Залік	Сума
T 1	T 2	T3	МК 1	T4	T5	МК 2	40	100
12	12	12	20	12	12	20		

*Залік у тестовій формі складається за умови скасування модульних контролів МК1 і МК2.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі форми навчальної діяльності	Оцінка за національною шкалою	
	для екзамену	для заліку
90-100	Відмінно	зараховано
82-89	Добре	зараховано
74-81		
64-73	задовільно	зараховано
60-63		
35-59	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

8. Методичне забезпечення

1. 06-07-58S Мельничук, М. С. (2023) Силабус навчальної дисципліни «Теорія та історія мистецтва» для здобувачів вищої освіти ступеня «бакалавр», які навчаються за освітньо-професійною програмою «Креативна та цифрова культура» спеціальності 034 «Культурологія» денної форми навчання. <http://ep3.nuwm.edu.ua/id/eprint/27062>
2. 06-07-69S Мельничук, М. С. (2023) Силабус навчальної дисципліни

«Релігієзнавство» для здобувачів вищої освіти ступеня «бакалавр», які навчаються за освітньо-професійними програмами «Міжнародні культурні зв'язки та міжкультурні комунікації», «Креативна та цифрова культура» спеціальності 034 «Культурологія» денної форми навчання.

<http://ep3.nuwm.edu.ua/id/eprint/20100>

3. 06-07-54S Мельничук, М. С. (2023) Силабус навчальної дисципліни «Культурологія та релігієзнавство» для здобувачів вищої освіти ступеня «бакалавр», які навчаються за освітньо-професійною програмою «Готельно-ресторанна справа» спеціальності 241 «Готельно-ресторанна справа» денної форми навчання.
<http://ep3.nuwm.edu.ua/id/eprint/26105>

4. 06-07-235M Мельничук, М. С. (2023) Методичні вказівки до практичних занять та самостійного вивчення навчальної дисципліни «Культурологія та релігієзнавство» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за освітньо-професійною програмою «Готельно-ресторанна справа» спеціальності 241 «Готельно-ресторанна справа» денної та заочної форми навчання.

<http://ep3.nuwm.edu.ua/id/eprint/28927>

9. Література Базова

1. Абрамович С. Д. Церковне мистецтво. К. : Кондор, 2019. 205 с.
2. Аверінцев С. С. Софія-логос. Словник. К. : Дух і літера, 2018. 636 с.
3. Брюховецька Ю. Сакральна символіка в руському православному іконописі.
URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/intelekt/2010_8/Bryuhov.pdf
4. Культура в контексті практичних форм буття людини : монографія / Бровко М. М., Андрущенко Т. І., Андрущенко Т. В., Бабушка Л. Д., Бондарчук В. О. та інші. Ніжин : Видавець ПП Лисенко М. М., 2022. 396 с. Р.1, 2, 8.
5. Культурологія : підручник / за ред. док. філос.наук, проф. Є. Р. Борінштейна. Одеса : Університет Ушинського, 2023. 433 с. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/16952/3/cult.pdf>
6. Лещенко А. М. Коеволюційні процеси у християнському сакральному мистецтві : монографія. Херсон : Айлант, 2016. 348 с.
7. Мельничук М. С. Антихристиянські та сатанинські мотиви у формуванні ідейного стрижня "металічної" музики: релігієзнавчо-

мистецтвознавчий аналіз. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. Житомир : ЖДУ ім. Івана Франка, 2016. Вип. 1(82). С. 81–84. URL: <http://ep3.nuwm.edu.ua/15027/>

8. Мельничук М. С. Геопросторовий аспект культури у фокусі реалій сьогодення. *Туризм: наука, освіта, практика – 2023* : Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції НУВГП (м. Рівне, 20 квітня 2023 р.) / Редкол.: проф. Мошинський В. С. (голов. ред.) та ін., 2023. С. 143–146.

9. Мельничук М. С. Екзегнеза фантазії в ракурсі витоків релігійного мистецтва. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. Житомир : ЖДУ ім. Івана Франка, 2018. Вип. 1(84). С. 60–63. URL: <http://ep3.nuwm.edu.ua/15028/>

10. Мельничук М. С. Релігієзнавчо-філософська транскрипція символу та канону в контексті релігійного мистецтва. *Гуманітарний часопис*. 2018. № 3. С. 72–77. URL: <http://ep3.nuwm.edu.ua/15030/>

11. Мельничук М. Символізм та образність у відеоігровій культурі. *Актуальні проблеми сучасної філософії та науки: виклики сьогодення*: зб. наук. праць / за ред. О. Л. Соколовського. Житомир : Видавничий центр ЖДУ імені Івана Франка, 2023. С. 45–48.

12. Москальова Л. Ю., Єрьоміна Л. Є. Сакральне мистецтво у духовно-моральному вихованні учнів. Мелітополь, 2019. 73 с.

13. Словник українського сакрального мистецтва / М. Станкевич, С. Боньковська, Р. Василик та ін. ; за наук. ред. М. Станкевича. Л. : Афіша, 2006. 288 с.

14. Степовик Д. Історія української ікони Х–XX століть / 2-е вид., стереотип. К. : Либідь, 2014. 440 с.

15. Степовик Д. Мистецтво ікони: Рим, Візантія, Україна. К. : Наук. думка, 2018. 466 с.

16. Melnychuk M. Gameplay and its semantic content in the perspective of metamodern cyberculture. *Вісник ЖДУ імені Івана Франка. Випуск 2(94). Філософські науки*. Житомир: вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2023 С. 119–129. (Index Copernicus).

17. Maksym Melnychuk. Symbols Of Sacred Filling Of Religious Musical Art Of Ukraine. Occasional Papers on Religion in Eastern Europe. *Religion in Eastern Europe*. (Volume 41, Issue 3). George Fox University. U.S.A. April 2021. P. 37–49 (indexed in Clarivate's Web of Science Core Collection from 2017 forward. It is also indexed in the ATLA Religion Database, Google Scholar, World Cat, BASE, EBSCO Discovery Service, and EBSCOhost's Academic Search Premier from August 2003 forward).

18. Melnychuk M. Suggestive component of the symbolism of sacred architecture in christian cult (article). *Modern Science – Moderni Veda*. Praha. Ceska republika, Nemoros. 2019. # 4. P. 108–115. (Index Copernicus). URL: <https://www.elibrary.ru/contents.asp?id=42734445>
19. Melnychuk M. Extrapolation of Traditional Constructions of the Cultural Art of Catholicism in the Context of Symbolic Content (article). *Norwegian Journal of development of the International Science*, № 39/2020. Vol 4. P. 43–47. URL: http://nor-ijournal.com/wp-content/uploads/2020/09/NJD_39_4.pdf

Допоміжна

1. Багацький В. В., Кормич Л. І. Культурологія: історія і теорія світової культури ХХ ст. : навч. посіб. К. : Кондор, 2014
2. Європейська та українська культура в нарисах : навч. посібник / За ред. І. З. Цехмістро та ін. Київ : ЦНЛ, 2017. 320 с.
3. Культура і мистецтво ХХІ століття: полілог сучасної гуманітаристики : колект. монографія / відп. ред. Л. П. Бойко. Київ : Видавничий центр КНУКіМ, 2023. 508 с.
4. Людина у світі духовної культури : збірник тез II Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції (17 травня 2017 р., м. Рівне.) Рівне : НУВГП, 2017. 158 с. URL: <http://ep3.nuwm.edu.ua/6317/>
5. Первісні форми релігії. *Людина і світ*. 2019. № 11-12, С. 24–27.
6. Соколовський О. Проблеми релігійної ідентичності в сучасному антитринітарному русі. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Сер. : Філософія*. 2011. Вип. 8. С. 259–270. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoafs_2011_8_30.
7. Соколовський О. Л. Філософсько-релігійний аспект христології апостола Павла в новозавітній літературі. *Гілея: науковий вісник*. 2018. Вип. 130. С. 238–243. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2018_130_65.
8. Шабанова Ю. О. Філософія культури : підручник. Дніпро : ЛІРА, 2019. 240 с.
9. Melnychuk Maksym. Culturological And Philosophical Explication Of The Place And Role Of Religion In Terms Of Computerization Of The Modern World. The XXXII International Scientific and Practical Conference «*Modern development of science and the latest perspectives*», August 16–19, 2022, Vancouver, Canada. P. 286–289.